

יהדות

מחשבה ומוסר לבתי ספר בחינוך החרדי

הוראות

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון	–	נושאים בהשקפת היהדות	–	(20x1)	–	20	נקודות
פרק שני	–	ספרים ומאמרים	–	(8x10)	–	80	נקודות
						100	נקודות
						סך הכול	

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – נושאים בהשקפת היהדות (20 נקודות)

ענו על שאלה 1.

ענו על ארבעה מן הסעיפים א-ה (לכל סעיף – 3 נקודות).

ענו על סעיף ו (חובה) על כל חלקיו – 8 נקודות; סך הכול לכל השאלה – 20 נקודות.

1. "ראשונים כמלאכים"

- א. ב"דרך חיים" כתב המהר"ל ששלושת האבות עמדו בניסיונות שהביא עליהם הקב"ה משום שהם "אינם אנשים כמו שאר אנשים".
כתבו מהו המאפיין הייחודי של האבות שאפשר להם לעמוד בניסיונות אלה.
- ב. בעל ספר החינוך כתב בנוגע למצווה "לבנות את בית הבחירה" כי האבות הגיעו אל הדרגה הגבוהה ביותר של קיום המצוות. כתבו מהי דרגה זו, והסבירו כיצד הגיעו אליה האבות.
- ג. על פי דברי החבר בספר הכוזרי, כתבו מדוע אדם המגיע למדרגות גבוהות של דבקות בה' "משתוקק לבדידות", ומהו ההבדל בין בדידותו ובין בדידותם של הפילוסופים.
- ד. הר"ן בדרשתו כתב כי ההמון טעה בהבנה של מעשי האבות, "שהיו עושים עיקר" מהזריעה ומהמקנה. הסבירו את הטעות של ההמון. בססו את תשובתכם על משל הרופא הטוב והרופא הרע.
- ה. התורה קובעת כי שוחד, אפילו בשווי של פרוטה, מעוות גם עיני חכמים וצדיקים.
במאמר על האמונה תמה הרב וסרמן כיצד אפשר לומר גם על משה ואהרן שאילו הייתה להם הנאה פעוטה מאחד מבעלי הדין, הייתה דעתם משתנית והיו דנים דין שקר. כתבו כיצד הרב וסרמן מיישב את תמיהתו.
- ו. קראו את הקטע שלפניכם, וענו על כל התת-סעיפים שאחריו.

מסורת ישראל

מה הנפקא מינה [הבדל] בין ישראל לאומות העולם? שהם אומרים וטוענים שכל דור ודור מאוחר מתחכם יותר. ולראיה הם מביאים את חידוש הטכנולוגיה של היום שלא היה בדורות שעברו. ואילו אנחנו אומרים: כמה אנחנו רחוקים מדורות שעברו, ובאיזה ירידת הדורות אנו נמצאים, וכמו שאמרו חז"ל (שבת, דף קיב, ע"ב): "אם ראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים".

ההבדל הוא, דהינה זה פשוט וברור שכל דור שהיה יותר קרוב לבריאת העולם היה יותר מחוכם, וגם בגויים כך. אבל כיוון שאין להם מסורת על קדמוניהם, לכן הם מאוד מאוד רחוקים מהם, ומפני ריחוקם נראה בעיניהם כקטנים, ודומה לכוכבים שנראה לעין קטנים בגלל ריחוקם. ומה שחידשה הטכנולוגיה של היום שלא ידעו בדורות הראשונים, הוא משום שבדורות שעברו עיקר ההתעסקות של חכמי אומות העולם היה במלאכת החוכמה, וכמו החרטומים והמכשפים והפילוסופים, וכמו שהרמב"ם כותב על אריסטו שהגיע כמעט לדרגה של נבואה. ובוודאי, אם אז המה היו מתעסקים בחומריות בטכנולוגיה, היו יודעים הרבה יותר מהיום, וכמו שכבר ידעו אז על כדור הארץ וכדומה. אבל בדורות האחרונים המה מתעסקים רק בתאוות הנפש, בחומריות בטכנולוגיה, אז הם חושבים שהתפתחותם בזה הוא יותר מה שלא ידעו לפני שנים, ומאידך גיסא ישראל, המקשר אותנו לדורות הקודמים – על ידי המסורת של "משה קיבל תורה מסיני וכו'" עד היום הזה; אם כך אינם רחוקים מקדמוניהם אלא קרובים להם ומכירים בכך שהקדמונים היו יותר גדולים.

(רבי ח"ש ליבוביץ זצ"ל, ישורון – מאסף תורני, ל"ה, עמ' שכא)

(שימו לב: המשך השאלה בעמוד הבא.)

- (1) הסבירו מדוע יש הבדל בין ישראל לגויים בעניין היחס לחוכמת הדורות הקודמים.
- (2) – כתבו על מה מבססים הגויים את גישתם.
– לדעת הכותב, מדוע גישתם של הגויים שגויה? התייחסו בתשובתכם לדוגמה שהוא מביא לדבריו.
- (3) כתבו את משל הכוכבים ואת הנמשל שלו.

פרק שני – ספרים ומאמרים (80 נקודות)

ענו על עשר מן השאלות 2–13.

בשאלות שבחרתם, ענו על כל הסעיפים (לכל שאלה – 8 נקודות).

2. רבי יהודה הלוי, ספר הכוזרי

- א. "האדם המבוגר השלם בחושיו ובמבנה גופו, מרגיש יותר את הנאות החיים".
הסבירו דברים אלה באמצעות משל השיכור. (2 נקודות)
- ב. על פי החבר, הסבירו כיצד הברכות הופכות הנאה בהמית להנאה אנושית. (3 נקודות)
- ג. הסבירו כיצד הכוונה בברכת "שהחיינו" עוזרת לאדם להתגבר על קשיי החיים. (3 נקודות)

3. י"ג עקרים לרמב"ם

- א. "הבורא יתברך שמו יודע כל מעשה בני אדם".
הסבירו את ההבדל בין הידיעה של הקב"ה ובין ידיעת בני האדם. (2 נקודות)
- ב. "צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה" (תלמוד בבלי, ברכות יז, ע"א).
על פי הרמב"ם, הסבירו את הביטוי "נהנים מזיו השכינה", והסבירו במה תלויה מידת ההנאה הזאת. (4 נקודות)
- ג. על פי הרמב"ם, כתבו מהו הגמול בעולם הזה על קיום המצוות. (2 נקודות)

4. רמב"ם, שמונה פרקים

- א. על פי הרמב"ם, כתבו מדוע יש לדעת את כל חלקי הנפש. (2 נקודות)
- ב. על פי הרמב"ם, על אילו מחלקי הנפש אין לאדם שליטה? כתבו את ההוכחה של הרמב"ם לקביעתו. (3 נקודות)
- ג. (1) על פי הרמב"ם, הסבירו כיצד האדם קונה מעלות ומגרעות.
(2) הסבירו את סוד הריפוי של מגרעות האדם.
(3 נקודות)

5. רמב"ם, הלכות יסודי התורה

- א. "אשר יעשה אתם האדם וחי בהם" (ויקרא י"ח, ה').
כתבו שני מקרים שבהם מותר לאדם לעבור על מצוות התורה, מלבד עבודה זרה, גילוי עריות או שפיכות דמים, כדי להינצל מהריגה. (2 נקודות)
- ב. "יש דברים אחרים שהם בכלל חילול השם, והוא שיעשה אותם אדם גדול בתורה ומפורסם בחסידות".
(1) על פי הרמב"ם, כתבו שתי דוגמאות לדברים שהם חילול השם כשאדם גדול עושה אותם.
(2) על פי הרמב"ם, כתבו ארבע דוגמאות לדברים שהם קידוש השם כשאדם גדול עושה אותם.
(6 נקודות)

6. רמב"ם, הלכות מלכים

- א. (1) כתבו שלוש פעולות שמלך המשיח עתיד לעשות.
 (2) "וחזרין כל המשפטים בימיו כשהיו מקודם".
 על פי הרמב"ם, כתבו אילו שני "משפטים" יחזרו בימות המשיח.
 (3 נקודות)
- ב. על פי הרמב"ם, מלך המשיח לא יצטרך לעשות אותות ומופתים כדי להוכיח שהוא המשיח. מהי ההוכחה של הרמב"ם לכך?
 (2 נקודות)
- ג. "...נתאוו החכמים והנביאים לימות המשיח...".
 (1) הרמב"ם שולל כמה סיבות אפשריות לשאיפה של החכמים והנביאים לימות המשיח. כתבו שלוש מן הסיבות האלה.
 (2) כתבו מדוע התאוו החכמים והנביאים לימות המשיח.
 (3 נקודות)

7. רמב"ן, פירוש התורה, דברים, פרק ו', פסוק י"ח

- א. על פי רמב"ן, הסבירו כיצד יש להבין את הציווי "ועשית הישר והטוב" לפי הפשט, ומדוע הקב"ה מורה לנו לנהוג כך.
 (3 נקודות)
- ב. כיצד דרשו רבותינו את הציווי "ועשית הישר והטוב"? הסבירו כיצד למדו זאת רבותינו. (2 נקודות)
- ג. על הציווי "ועשית הישר והטוב" כתב רמב"ן כי "זה עניין גדול".
 כיצד הסביר רמב"ן את החשיבות של ציווי זה? (3 נקודות)

8. ספר החינוך, מצוות בניין בית הבחירה

- א. (1) על פי ספר החינוך, הסבירו את התכלית של הקרבת הקורבנות.
 (2) הסבירו מדוע התכלית הזאת מושגת רק במקדש.
 (3) מדוע ציווה הקב"ה לבנות את המקדש דווקא בירושלים?
 (4 נקודות)
- ב. (1) הסבירו מדוע מקום המקדש קדוש גם בזמן שהמקדש חרב. התייחסו בתשובתכם לדברי בעל ספר החינוך על שליחות הנביא.
 (2) הסבירו מדוע בזמן שבית המקדש קיים – קדושתו מתרבה.
 (4 נקודות)

9. דרשות הר"ן

- א. (1) הסבירו מדוע באופן עשיית המצוות יש "מן הטובות הגדולות שהיטיב ה' יתברך לנו והחסדים העצומים".
 (2) הסבירו כיצד ה"טובה" הזאת באה לידי ביטוי במצוות התשובה. התייחסו בתשובתכם לדוגמה שהר"ן מביא מ"עבד סָכָל שֶהִמְרָה בַּמֶּלֶךְ גָּדוֹל".
 (4 נקודות)
- ב. על פי הר"ן, כתבו את שני השלבים של קיום מצוות תשובה. (2 נקודות)
- ג. על מצוות התשובה נאמר "רשעים – נדמה להם כחוט השערה" (תלמוד בבלי, סוכה נב, ע"א). הסבירו דברים אלה על פי הר"ן.
 (2 נקודות)

10. רמח"ל, מסילת ישרים

א. (1) הסבירו כיצד "רוב הפחד וגודל המורא מן הזמן ותולדותיו" הם ממפסידי הזריזות.

(2) על פי רמח"ל, הסבירו כיצד אפשר להתגבר על פחד זה.

(5 נקודות)

ב. "דע כי יש יראה ויש יראה".

(1) הציגו את שני סוגי היראה.

(2) כתבו את הכלל שבאמצעותו אפשר להבחין בין שני סוגי היראה.

(3 נקודות)

11. הרב אלחנן וסרמן, מאמר על אמונה

א. "היוצא מזה, כי יסודי האמונה מצד עצמם הם פשוטים ומוכרחים לכל אדם".

על פי ההסבר של הרב וסרמן, הסבירו מדוע יש בני אדם שאינם מכירים ביסודי האמונה.

(2 נקודות)

ב. "ולא תתורו אחרי לבבכם - זו מינות" (ספר במדבר, קט"ו).

על פי הרב וסרמן, הסבירו מדוע אדם אשר תר אחרי לבבו מגיע למינות, שהיא עניין שכלי.

(3 נקודות)

ג. על פי הרב וסרמן, הטענה של חכמי הגויים כנגד ישראל מתבססת על הפסוק "אחרי רבים להטות".

(1) כתבו את הטענה של חכמי הגויים.

(2) הסבירו את התשובה על טענה זו על פי דברי חז"ל "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה".

(3 נקודות)

12. הרב אליהו דסלר, מכתב מאליהו, קונטרס הבחירה

א. הסבירו מה מדרגתו האמיתית של האדם. התייחסו בתשובתכם לדוגמה שהרב דסלר מביא מלוט. (3 נקודות)

ב. על פי הרב דסלר, הסבירו מדוע על האדם מוטלת אחריות רבה בבחירותיו. (2 נקודות)

ג. "רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות".

על פי הרב דסלר, הסבירו כיצד הריבוי של התורה והמצוות מוכיח את ישראל. (3 נקודות)

13. אדמו"ר מסלונים, נתיבות שלום, נתיבי טהרת המידות

א. כתבו שלושה מאפיינים של אדם שמידותיו מתקנות. (2 נקודות)

ב. "עיקר התפקיד אינם התוצאות אלא עבודת עבודה".

הסבירו דברים אלה. התייחסו בתשובתכם למשל החייל הלוחם בחזית. (3 נקודות)

ג. האדמו"ר מסלונים מביא את דברי "חובות הלבבות", שכתב "שכל המידות הן כמחרוזת פנינים".

הסבירו דברים אלה. התייחסו בתשובתכם למשל של החזית במלחמה אך למשל של המכונה המשוכללת. (3 נקודות)

בהצלחה!